

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Правові засади антимонопольного регулювання
господарської діяльності”

Студента 3 курсу ПР - 31 групи
Галузь знань 0304 «Право»
Напрямок підготовки 6.030401
«Правознавство»
Базилевич Олени Миколаївни
Керівник: к.ю.н., доц. Ментух Н.Ф.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНЦІЇ ТА МОНОПОЛІЗМУ	5
1.1. Поняття та види конкуренції. Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання як порушення правил конкуренції.	5
1.2. Економічна та правова природа монополії. Ознаки та класифікація монополій. Визначення особливих сфер економіки, що захищені державою від конкуренції.	10
РОЗДІЛ 2. АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.	16
2.1. Визначення поняття «антимонопольне регулювання». Мета та основні принципи його здійснення.	16
2.2. Антимонопольне законодавство в Україні. Порушення законодавства про захист конкуренції.	21
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ В АНТИМОНОПОЛЬНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.	28
3.1. Правовий статус АМК.	28
3.2. Структура та компетенція АМК України.	31
ВИСНОВКИ.....	377
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	3939

ВСТУП

Актуальність дослідження. Із здобуттям незалежності Україна взяла курс на ринкову економіку, важливим елементом якої є конкуренція в сфері продажу товарів, виконання робіт та реалізації послуг. Конкуренція – це важливий та дієвий механізм, який забезпечує високу ефективність, пропорційність та динамічність ринкових відносин у сфері виробництва товарів та надання послуг.

Кожен суб'єкт господарювання прагне до того, щоб забезпечити собі найвигідніші умови виробництва та продажу товарів чи послуг на конкретному ринку, використовуючи при цьому позитивні риси конкуренції та монополізму.

Проте трапляються ситуації, коли суб'єкти господарювання зловживають своїми можливостями, порушуючи публічні та приватні інтереси інших учасників ринкових відносин. Саме для забезпечення інтересів усіх учасників ринкових відносин необхідне державне втручання, засобом якого є антимонопольне регулювання. Запровадження і захист конкурентних відносин є одним з пріоритетних завдань держави. Саме цим зумовлена актуальність даного дослідження.

Метою курсової роботи є дослідження правових інструментів впливу на економічну конкуренцію, визначення правових засад та напрямків антимонопольного регулювання господарської діяльності, дослідження основних методів, форм та заходів антимонопольного регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Виходячи з визначеної мети автор ставить перед собою наступні завдання:

- проаналізувати сутність основоположних понять «монополізм», «антимонопольне регулювання»;

- розглянути правові інструменти впливу на економічну конкуренцію, а також структуру, функції правових засад державного регулювання економічної конкуренції;

- дослідити стан чинного законодавства України щодо забезпечення конкуренції та діяльності монопольних утворень;

- визначити найголовніші засади антимонопольного правового регулювання господарської діяльності;

- розглянути повноваження та функції антимонопольних органів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються у процесі реалізації та забезпечення антимонопольного регулювання діяльності учасників відносин у сфері господарювання.

Предметом дослідження є господарсько-правове забезпечення антимонопольного регулювання господарської діяльності в Україні.

У процесі написання курсової роботи використано сукупність загальнонаукових та спеціально-правових методів пізнання: порівняльно-правовий, історичний, формально-логічний, діалектичний та структурно-функціональний методи дослідження.

Теоретичну основу проведеного дослідження склали роботи в галузях економічної теорії, господарського права та суміжних галузей правової науки, у тому числі, праці наступних науковців – юристів та економістів: З. М. Борисенко, С. М. Будаговської, В. В. Венгера, В. Д. Лагутіна, Л. С. Головка, Ю. І. Кретула, В. Студенцова Ю.Є. Атаманова, В.Б. Авер'янов, Р.П. Бойчук, О.М. Вінник, Д.В. Задихайло, Д.М. Медведєв, В.С. Мілаш, В.М. Пашков, Ю.М. Уманців, В.А. Устименко, О.В. Шаповалова, В.С. Щербіна та ін.

Склад роботи. Курсова робота складається із вступу, 3 розділів, висновків та списку використаних джерел, робота розміщена на 39 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНЦІЇ ТА МОНОПОЛІЗМУ.

1.1. Поняття та види конкуренції. Антиконтрентні узгоджені дії суб'єктів господарювання як порушення правил конкуренції.

Конкуренція виступає фундаментальним елементом ринку, завдяки якому досягається збалансованість між попитом і пропозицією. Проте що саме визнається конкуренцією у сучасній економічній та правовій науці?

Уперше сформулював поняття конкуренції у 1776 р. відомий економіст Адам Сміт, який визначив її як суперництво, що підвищує ціни під час скорочення пропозиції товарів і знижує ціни під час перевищення пропозиції над попитом [17].

Г. Азоев визначає економічну конкуренцію як суперництво на будь-якому полі діяльності між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими в досягненні однієї мети [13].

А. Юданов визначає конкуренцію як боротьбу фірм за обмежений платоспроможний попит споживачів, яка ведеться ними на доступних сегментах ринку [14].

Р. Фатхутдінов вказує, що конкуренція – це процес управління суб'єктом своєю конкурентною перевагою для отримання перемоги або досягнення іншої мети в боротьбі з конкурентами для задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства чи в природних умовах [17].

Конкуренція також розглядається як економічний процес взаємодії, взаємозв'язку і боротьби продуцентів і постачальників під час реалізації продукції, суперництво між окремими виробниками або постачальниками товарів та послуг за найбільш привабливі умови виробництва і збуту.

Проаналізувавши визначення конкуренції різними вченими, можна виділити три основних підходи до визначення даного поняття, а саме:

1) поведінкове тлумачення, згідно з яким конкуренція виступає як суперництво, змагання за гроші споживачів та інші майнові блага, шляхом задоволення потреб набувачів.

2) акцентування уваги на аналізі структури ринку, його стану, умов, що домінують на ньому. Важливим є визначення ступеня монополізації ринку, свободи продавця й покупця.

3) функціональний підхід, який забезпечує реалізацію основних функцій конкуренції – порівняльної й селективної.

Також можна виділити управлінську концепцію, відповідно до якої конкуренція розглядається як внутрішній процес управління суб'єктом господарювання власними перевагами, прийняття рішень у сфері підприємництва для отримання перемоги в змаганні з конкурентами для задоволення власних об'єктивних і суб'єктивних потреб.

У ст. 1 Закону України “Про захист економічної конкуренції” економічна конкуренція визначена як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, у результаті чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [5].

У ст. 25 Господарського кодексу України під конкуренцією розуміється змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їх власним досягненням здобуття ними певних економічних переваг, унаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку [2, с. 12].

Проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок, що визначення поняття «конкуренції» в українському законодавстві найбільш схоже до визначення даного поняття в моделі досконалої конкуренції, що

характеризується станом рівноваги між попитом і пропозицією товару на ринку.

Науковці виділяють 4 основних види конкуренції: вільна конкуренція; міжгалузєва конкуренція; внутрішньогалузєва конкуренція; недосконала конкуренція. Вільна конкуренція характеризується великою кількістю конкурентів-виробників і конкурентів-продавців, вільним доступом товаровиробників до будь-якого виду діяльності. Внутрішньогалузєва конкуренція – це боротьба між товаровиробниками, що діють в одній галузі народного господарства. Міжгалузєва конкуренція – це конкуренція між товаровиробниками, які діють в різних галузях господарства. Через різні умови виробництва в галузях підприємці при однакових затратах капіталу отримують неоднаковий прибуток. В результаті міжгалузєвої конкуренції єдина ринкова або суспільна вартість перетворюється на ціну виробництва, навколо якої коливаються ринкові ціни. Недосконала конкуренція – ведеться між дрібними і середніми фірмами за монополізацію ринків збуту, джерел сировини, енергії, за отримання державних контрактів, кредитів, за володіння інтелектуальною власністю (патентами, ліцензіями).

Аналіз конституційних норм і принципів дає можливість зробити висновок, що Конституція України розглядає підтримку та захист конкуренції як двостороннє правове явище. З одного боку, це особлива діяльність держави, спрямована на забезпечення конкуренції в економіці, а з іншого — економіко-правова гарантія реалізації конституційного принципу права на підприємницьку діяльність не заборонену законом.

З цієї точки зору підтримка конкуренції виявляється в обов'язковій діяльності держави в особі її органів та посадових осіб зі створення умов для виникнення розвитку та існування добросовісної економічної конкуренції, а також недопущення зловживанням монопольним становищем на ринку, неправомірному обмеженню конкуренції та недобросовісній конкуренції. Така діяльність держави та уповноважених нею органів надають право підприємцям здійснювати свою господарську діяльність за умов

добросовісної конкуренції. Право підприємців на наявність добросовісної конкуренції дає їм можливість вільно конкурувати й вимагати здійснення правомірних дій від своїх конкурентів та інших учасників ринку [12, с. 250].

Часто суб'єкти господарювання вдаються до не зовсім чесних методів боротьби за споживача та займання вигідного становища на ринку, що створює незручності або навіть обмежує можливість діяльності конкурентів. Із метою запобігання недопущенню, усуненню чи обмеженню конкуренції Антимонопольний комітет України надає дозвіл або відмовляє в наданні дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання. Такий вид діяльності держави спрямований на попередження найнебезпечніших порушень у сфері захисту економічної конкуренції – антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання.

Антиконкурентні узгоджені дії є особливо небезпечними для суспільства не тільки тому, що завдають безпосередньо величезної шкоди значній частині населення, а й тому, що внаслідок усунення конкуренції, як основного регулятора економічного розвитку, зупиняють економічний розвиток, підривають економічну стабільність у країні і безпосередньо стосуються економічної безпеки держави [8, с. 14].

Відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон) узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання [5]. Із наведеного випливає, що зміст узгоджених дій полягає в узгодженні суб'єктами господарювання своєї конкурентної поведінки, яка може виступати як діяльність, тобто вчинення певних дій, так і як бездіяльність, тобто утримання від певних дій.

Згідно Закону України «Про захист економічної конкуренції» антиконкурентними узгодженими діями, зокрема, визнаються узгоджені дії, які стосуються:

- 1) встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
- 2) обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;
- 3) розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;
- 4) спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;
- 5) усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;
- 6) застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище в конкуренції;
- 7) укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод;
- 8) суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин [5].

Науковці виділяють три основні типи загроз для економічної конкуренції, які виникають внаслідок узгоджених дій. Перша загроза характеризується поняттям «недопущення» і стосується негативного впливу на потенційну конкуренцію, внаслідок чого вона не може стати реальною конкуренцією. По-друге, узгоджені дії можуть повністю знищити вже наявну конкуренцію, таку загрозу трактують через поняття «усунення». І, нарешті, третя загроза, яка тлумачиться через концепцію «обмеження», полягає у тому, що певний рівень як наявної, так і потенційної конкуренції, залишається на ринку, але індивідуальна свобода суб'єктів господарювання визначати власну ринкову поведінку, а також ефективність функціонування системи вільного ринку знижується в більшій чи в меншій мірі.

Отже, можна зробити висновок, що конкуренція – це економічний процес взаємодії і боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів, за отримання найбільших прибутків. Водночас — механізм стихійного регулювання виробництва в умовах вільних ринкових відносин.

1.2. Економічна та правова природа монополії. Ознаки та класифікація монополій. Визначення особливих сфер економіки, що захищені державою від конкуренції.

Підтримка конкуренції як один із напрямків діяльності держави спрямована на те, щоб гарантувати наявність добросовісної конкуренції, а також недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції. Конкуренція за своєю природою передбачає монополію, тому що вона споконвічно спирається на приватну власність, а власність — це монополія володіння, користування, розпоряджання певними благами. Монополія означає виключне право на щось — виробництво, торгівлю — яке належить одній фізичній чи юридичній особі.

Утворення монополій призводить до порушення механізму ринкового ціноутворення і деформованого розподілу ресурсів. Конкуренція, в якій беруть участь монополії, є недосконалою. У реальному житті монополія досягається різними методами і виступає в різних типах.

Монополія – це окремі підприємства, об'єднання підприємств, господарські товариства, які виробляють значну кількість продукції певного виду і таким чином займають монопольне становище на ринку, впливають на процес цінотворення, і отримують більш високі (монопольні) прибутки [7, с. 112].

Характерні ознаки монополії:

1. Весь галузевий випуск здійснює одна фірма. Тому при монополії поняття галузь і фірма є синонімами.
2. Продукція монополіста є унікальною, тобто не має близьких замінників.
3. Потреба в ціновій і неціновій конкуренції відсутня.
4. Монополіст має можливість впливати на ціну, змінюючи обсяг продажу продукції, тобто він є “ціноутворювачем”.
5. Вхідження на ринок нових фірм блоковано [6, с. 52].

Ринок, на якому строго витримуються усі вищезазначені умови, називається чистою монополією. Чисту монополію також можна вважати ідеальною моделлю ринку. Тобто, чиста монополія і досконала конкуренція є крайніми ідеальними елементами спектру ринкових структур, між якими розташовані усі інші реальні моделі ринку.

Однією з передумов виникнення монополії є наявність перешкод (бар'єрів) для вхідження в галузь для фірм – потенційних конкурентів.

Основними бар'єрами для виходу на ринок є виключні права на випуск певної продукції чи надання послуг, отримані від держави у вигляді ліцензії; патенти та авторські права, які забезпечують правовий захист інноваційних продуктів від несанкціонованого їх використання конкурентами; власність на пропозицію певного виробничого ресурсу; економія на масштабі виробництва, яка є характерним явищем для певних галузей; необхідність великого стартового капіталу; високі транспортні затрати або взагалі нетранспортабельність окремих товарів і послуг створюють умови для існування місцевих монополій, сфера діяльності яких обмежується окремим регіоном; нечесна конкуренція [7, с. 210].

Головною ознакою монополій є посідання монопольного становища. Воно є бажаним для кожного підприємства і підприємця, тому що дозволяє уникнути їм цілого ряду проблем і небезпеки пов'язаних із конкуренцією, зайняти привілейовану позицію на ринку, можуть впливати на інших учасників ринку, нав'язувати їм свої умови.

Є три види монополій:

1. Природна монополія виникає внаслідок об'єктивних причин. Вона існує коли попит на певний товар чи послуги найкраще задовольняється однією або кількома фірмами. Тут конкуренція неможлива. Наприклад: енергозабезпечення, телефонні послуги, зв'язок, трубопровідний транспорт і т.д.

2. Адміністративна монополія виникає внаслідок дії державних органів двома шляхами: надання окремим фірмам виключного права на заняття певного роду діяльності.

3. Найпоширенішою є економічна монополія. Вона виникає на основі закономірного господарського розвитку, коли підприємці зуміли завоювати монополістичне становище на ринку, завдяки: успішному розвитку підприємства; базується на добровільному об'єднанні або поглинанні переможцями банкрутів.

Також розрізняють монополії чисті, закриті та відкриті. Чиста монополія – модель ринку, на якому присутній єдиний виробник продукції. Чиста монополія рідко зустрічається в реальному економічному житті. Закрита монополія захищена від конкуренції юридичними бар'єрами (ліцензіями, патентами). Відкрита монополія виникає тоді, коли фірма вперше виходить на ринок з новою продукцією, яка не має ніякого правового захисту.

Особливою сферою економіки, захищеною державою від конкуренції, є насамперед сфера державних монополій, створюваних у галузях економіки, в яких державі потрібно з метою забезпечення публічних інтересів охорони правопорядку, безпеки суспільства, охорони життя і здоров'я громадян наявність єдиного господарюючого суб'єкта, безпосередньо підконтрольного і регульованого державою. Це такі сфери господарювання, як обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, виробництво етилового спирту, військово-технічне співробітництво з іноземними державами та ін. Наявність конкурентних ринків у цих сферах економіки створювало б можливість для різного роду зловживань,

загрожувало б стратегічним інтересам економічної, військової безпеки держави, інтересам охорони життя і здоров'я громадян та соціальної безпеки [13].

Особливістю державної монополії є те, що вона створюється в тих сферах, в яких з точки зору розвитку економіки цілком вигідно було б розвивати конкурентні ринки, проте необхідність забезпечення публічних інтересів вимагає монопольного контролю держави за певними сферами економічної діяльності.

Державні монополії вводяться в імперативному порядку відповідно до законодавства України, яким визначаються або товарні межі монопольного ринку, або суб'єкт монополії (монополіст), форми контролю та регулювання його діяльності, а також компетенція органу контролю.

Державна монополія в тій чи іншій сфері господарювання вводиться окремими законодавчими актами, що регламентують відповідну сферу економіки.

Наступним виключенням із загального принципу підтримки державою конкуренції є природні монополії, які на відміну від державних утворюються на тих ринках, на яких конкуренція з об'єктивних причин (технологічні особливості виробництва, характер попиту та пропозиції) неможлива (наприклад, транспортування нафти і газу трубопроводами, постачання теплової енергії, централізоване водопостачання). У цих сферах конкуренція призводить до збільшення ціни на послуги для споживача.

Відповідно до Закону України від 20 квітня 2000 р. «Про природні монополії» природна монополія – це «стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному

ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги)».

Третім винятком з принципу підтримки державою конкуренції є тимчасові монополії на виключні права на об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема ті, що охороняються патентним правом (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу та виробленої продукції, на комерційну таємницю тощо.

Надання державою захисту монополії на виключні права інтелектуальної власності стимулює наукову діяльність, ділову активність, надає володільцям таких прав певні переваги на деякий час, зокрема захищаючи їх права від незаконних посягань у формі недобросовісної конкуренції [7, с. 250].

Монополія на об'єкти права інтелектуальної власності, що захищені законом від конкуренції, віднесена до тимчасової монополії на ринку. Ці питання врегульовані насамперед частиною четвертою Цивільного кодексу України, що містить спеціальні положення про охорону результатів інтелектуальної власності [16].

Отже, можна зробити висновок, що монополія – це виключне право виробництва, торгівлі, промислу тощо, що належить одній особі або групі осіб, або державі. Виділяють природну, адміністративну та економічну монополію. Суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію. В цей же час органи державної влади та місцевого самоврядування повинні чинити антимонопольне регулювання для забезпечення рівних умов для усіх суб'єктів ринкової економіки, вільного доступу до нього та забезпечення прав та обов'язків усіх членів ринку. Часто дії одних учасників можуть значно нашкодити діяльності інших, внести дисбаланс у конкурентне середовище та мати інші негативні наслідки. Для забезпечення рівних прав

та обов'язків усіх учасників ринкових відносин держава зобов'язана реалізовувати антимонопольне регулювання ринкових відносин. Окремі сфери економіки є цілеспрямовано захищеними державою від конкуренції, такі як: державні монополії, природні монополії, монополії на виключні права.

РОЗДІЛ 2. АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

2.1. Визначення поняття «антимонопольне регулювання». Мета та основні принципи його здійснення.

Для розгляду основних засад антимонопольного регулювання перш за все необхідно визначити сутність дефініції «антимонопольне регулювання» у правовій та економічній літературі.

На думку Н. Саніахметової, антимонопольне регулювання є найважливішим елементом державного регулювання економіки, що ґрунтується на законодавстві та полягає у застосуванні антимонопольними та іншими державними органами правил формування і сприяння конкурентному середовищу з метою ефективного функціонування конкуренції в ринковій економіці [13].

І. Спірін та Е. Шегай розглядають антимонопольне регулювання серед основних регуляторів ринку в правовій державі ринкового типу, поряд з такими як ліцензування, сертифікація, нормативно-правова база ринкової діяльності, встановлення та застосування норм відповідальності, особливо виділяють антимонопольне регулювання [15].

І. Окрепілова визначає антимонопольне регулювання як комплекс економічних, адміністративних та законодавчих заходів, які здійснюються державою та які направлені на те, щоб забезпечити умови для ринкової конкуренції [14].

Отже, регулювання економічної конкуренції (антимонопольне регулювання) — це процес обмеження монопольної діяльності, що передбачає безпосереднє державне регулювання на конкретних монополізованих ринках або діяльності конкретних монопольних утворень шляхом централізованого встановлення кількісних і якісних показників. Антимонопольне регулювання спрямоване на захист інтересів споживачів і

суспільства в цілому від негативних наслідків монопольної діяльності конкретних господарюючих суб'єктів.

Щоб досягнути цієї мети необхідно забезпечити оптимальний баланс інтересів монопольних утворень і суспільства; запобігти одержанню господарюючими суб'єктами надприбутків внаслідок використання монопольного становища; забезпечити нормативний рівень якості товарів, що виробляються монопольними утвореннями; забезпечити необхідні обсяги товарного наповнення ринку та доступ усіх членів суспільства до певних товарів, що постачаються на ринок монопольними утвореннями; регулювати забезпечення товарами специфічних груп споживачів і територій [16].

Важливе значення підіграють принципи антимонопольного регулювання. Принципи – це основні засади, ідеї, відправні начала, на який базується здійснення певного виду діяльності.

Серед принципів антимонопольного регулювання слід виокремити:

- незалежність – органи антимонопольного контролю мають бути організаційно, функціонально, матеріально незалежними від впливу державних органів та суб'єктів господарської діяльності; цей принцип передбачає заборону будь-якого силового, матеріального або морального тиску на суб'єкта антимонопольного контролю;
- законність – органи антимонопольного контролю мають діяти відповідно до норм та правил, визначених законодавством, а також забезпечувати охорону законних інтересів як держави та суспільства в цілому, так і громадян та юридичних осіб;
- відповідальність – органи антимонопольного контролю мають нести економічну, дисциплінарну та адміністративну відповідальність за належне виконання покладених на них контролюючих функцій і завдань, за достовірність результатів контролю;
- гласність, прозорість – відкритість діяльності органів антимонопольного контролю, наявність доступу до інформації за

- результатами контролюючої діяльності за допомогою засобів масової інформації, обов'язкове доведення результатів антимонопольного контролю до об'єкта контролю;
- об'єктивність – діяльність органів антимонопольного контролю, їх підходи до планування та проведення перевірок, результати перевірок мають виключати будь-яку упередженість, оцінка діяльності об'єкта контролю здійснюється тільки на підставі відповідності перевірених фактів до вимог законодавчих та інших нормативних актів, що регулюють поведінку суб'єктів;
 - системність – розгляд під час проведення процедур антимонопольного контролю всіх аспектів діяльності об'єкта у взаємозв'язку;
 - неперервність – заходи антимонопольного контролю мають здійснюватися послідовно та регулярно. Необхідним є контроль дій, до яких вдається об'єкт контролю задля усунення виявлених порушень;
 - ефективність – результати антимонопольного контролю повинні забезпечити повноту та своєчасність з'ясованих відхилень, встановити винних, надати допомогу в розробці профілактичних заходів;
 - науковість – антимонопольний контроль має здійснюватися шляхом застосування науково обґрунтованих методів та прийомів [14].

Основними напрямками антимонопольного регулювання є:

- контроль за дотриманням законодавства у процесі економічної концентрації;
- контроль за процесами узгоджених дій суб'єктів господарювання при здійсненні підприємницької діяльності;
- контроль за дотриманням вимог конкурентного законодавства в процесі здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання (контроль за діями, які можна кваліфікувати як зловживання монополюючим становищем та антиконкурентні узгоджені дії), зокрема, запобігання, обмеження, припинення порушень конкурентного законодавства;

– контроль за дотриманням вимог конкурентного законодавства при прийнятті рішень органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно- господарського управління і контролю;

- недопущення та запобігання монополізації товарних ринків;
- регулювання діяльності підприємницьких та природних монополій;
- контроль за монопольним ціноутворенням.

Такі напрями є практично однаковими для сучасних країн ринкової економіки, але в кожній країні вони мають характерні ознаки.

Метою державного регулювання є виявлення відхилень від прийнятих стандартів, встановлення фактів порушень принципів законності з подальшим прийняттям заходів коригуючого характеру, заходів щодо недопущення таких порушень у майбутньому, а в окремих випадках – притягнення винних до відповідальності. Державний контроль є одним із дієвих інструментів адміністративного характеру, що базується на силі державної влади. Враховуючи адміністративну силу контролю, його застосування вимагає виваженого та високопрофесійного підходу. Так, у процесі здійснення контролю не допускається припинення діяльності суб'єктів господарювання, крім випадків, прямо передбачених чинним законодавством; контроль повинен здійснюватися у передбачених законом правових формах та тільки в межах, визначених законом чи підзаконним актом; контроль повинен здійснюватися лише в передбачених законом випадках, бути результативним, здійсненим до кінця та закінчуватися відповідним висновком; повноваження органів державного контролю мають бути чітко визначені спеціальними законами [14].

Визнання державою пріоритету конкуренції як соціально-економічної цінності та усвідомлення потреби збереження та підтримання балансу інтересів монопольних та конкурентних сил у суспільстві зумовлює об'єктивну необхідність розробки дієвого механізму захисту економічної

конкуренції. Базовим елементом такого механізму є антимонопольний контроль і регулювання.

Антимонопольне регулювання є особливою формою державного впливу на економіку у вигляді системи заходів контролюючого та регулюючого характеру, спрямованих на реалізацію завдань антимонопольно-конкурентної політики. Сучасний антимонопольний контроль спирається на закріплені законами норми, які:

- забороняють обмежувальну ділову практику;
- передбачають попередження обмеження конкуренції, виникнення та посилення монополістичної діяльності;
- спонукають товаровиробників чесно боротися за збільшення своєї частки на ринку шляхом підвищення якості та розширення асортименту товарів та послуг;
- спрямовані на підвищення добробуту споживача.

Змістом державного контролю у сфері захисту економічної конкуренції є регулярна перевірка дотримання законодавства, виявлення порушень, розгляд заяв юридичних та фізичних осіб щодо порушень законодавства про захист економічної конкуренції, проведення перевірок суб'єктів господарювання з метою виявлення та припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

Отже, антимонопольне регулювання – це процес обмеження монопольної діяльності, що передбачає безпосереднє державне регулювання на конкретних монополізованих ринках, або діяльності конкретних монопольних утворень шляхом централізованого встановлення кількісних та якісних показників.

2.2. Антимонопольне законодавство в Україні. Порушення законодавства про захист конкуренції.

Антимонопольне законодавство – це чинні на території держави нормативні правові акти, що містять положення щодо попередження, обмеження та припинення монополістичної діяльності.

Правові засади державної політики обмеження і запобігання монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольно-конкурентного законодавства України визначені в таких нормативно-правових актах як Конституція України, Господарський кодекс України, закони України "Про Антимонопольний комітет України" від 26 листопада 1993 р. , "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 7 червня 1996 р, "Про захист економічної конкуренції" від 11 січня 2001 р., «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року, іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до статті 42 Конституції України не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом. Статтею 92 Основного Закону передбачено, що виключно законами України визначаються правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання. Згідно з п. 4 ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист усіх суб'єктів права власності та господарювання, соціальну спрямованість економіки [1].

Положення щодо захисту економічної конкуренції, закріплене в Конституції України означає, що:

- політика захисту економічної конкуренції у підприємницькій діяльності є державною політикою;
- політика захисту економічної конкуренції є обов'язковою для всіх гілок влади (законодавчої, виконавчої, судової);
- законодавча влада приймає відповідні закони;

– виконавча влада здійснює заходи для виконання прийнятих рішень (розробка та реалізація державних, національних, урядових, галузевих програм);

– судова влада контролює дії законодавчої та виконавчої влади стосовно дотримання вимог, встановлює міру відповідальності, виносить рішення щодо відповідальності за порушення;

– усі без винятку суб'єкти господарювання мають дотримуватися і виконувати вимоги політики захисту економічної конкуренції [14].

Крім норми щодо захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, Конституція України спеціально виділяє форми діяльності, які підлягають забороні – це зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Дотримання норм Конституції означає для фізичних і юридичних осіб необхідність утримання від здійснення заборонених нею дій.

Господарський кодекс України регулює антимонопольну діяльність суб'єктів господарювання: глава 2 (ст. 18 “Обмеження монополізму та сприяння змагальності у сфері господарювання”), глава 3 “Обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції” (статті 25-41), глава 28 “Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства” (статті 251-257). Проте, слід зазначити, що положення ГК містять менш ґрунтовні положення щодо антимонопольного регулювання, ніж спеціальні закони.

Закон “Про захист економічної конкуренції” від 11 січня 2001 р. встановлює основні засади регулювання економічної конкуренції з метою її захисту від недобросовісної конкуренції та монополістичних зловживань; передбачає відповідальність за певні види таких порушень та засоби попередження монополізації товарних ринків.

Закон “Про захист від недобросовісної конкуренції” від 07.06.1996 р. встановлює відповідальність за певні види та прояви недобросовісної конкуренції.

Закон “Про Антимонопольний комітет” від 26 листопада 1993 р. визначає правове становище антимонопольних органів на чолі з Антимонопольним комітетом України, його склад, основні функції, компетенцію.

Закон “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991 р. також регулює даний вид діяльності держави, а саме закріплюючи рівність правового становища вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання на ринках України, з метою захисту інтересів вітчизняних товаровиробників, передбачає можливість застосування заходів дискримінаційного характеру щодо нерезидентів у відповідь на аналогічні дії урядів їх країн щодо українських виробників.

Крім того, нормативне регулювання відносин у сфері економічної конкуренції здійснюється міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (норми таких договорів мають пріоритет перед нормами національного законодавства, якщо останнє встановлює інші, ніж міжнародні договори, правила); наприклад, укладений між державами - учасницями СНД Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики (25.01.2000 р.), ратифікований Законом України від 16.01.2003 р.

Необхідність законодавчо закріпленого антимонопольного регулювання обумовлена низкою причин.

Основними з них є такі: по-перше, негативні наслідки функціонування монопольних утворень; по-друге, більш висока ефективність заходів профілактичного (попереджувального) характеру, ніж боротьба з наявним монополізмом; по-третє, існування такого об'єктивного явища як природна монополія, що має як негативні, так і позитивні наслідки.

Державне регулювання конкуренції та монополізму здійснюється з метою:

- задоволення потреб населення як кінцевих споживачів, що досягається шляхом захисту прав споживачів як економічно слабшої сторони у відносинах з товаровиробниками;

- забезпечення свободи конкуренції, що сприяє розвитку суперництва між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та продажу товарів і відповідно забезпечує розширення їх асортименту, покращення якості тощо;

- сприяння підприємництву, що забезпечує появу на ринку нових суб'єктів господарювання, нових товарів та покращення умов їх реалізації (з врахуванням інтересів споживачів);

- захисту національного товаровиробника, що відповідає інтересам національної економіки та сприяє економічній самостійності України.

Державне регулювання економічної конкуренції забезпечується за допомогою системи заходів, що здійснюються уповноваженими органами і спрямовані на попередження недобросовісної конкуренції та монополістичних зловживань, їх усунення та застосування заходів відповідальності до порушників відповідно до встановлених державою правил у сфері економічної конкуренції.

Система цих заходів складається з нормативного регулювання та контролю за станом ринку і дотриманням її учасниками встановлених державою правил щодо забезпечення економічної конкуренції з метою попередження порушень, відновлення стану ринку у разі порушення зазначених правил і вжиття відповідних заходів до порушників.

Законом України «Про захист економічної конкуренції» (ст.12), встановлено, що суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо на цьому ринку у нього немає жодного конкурента; не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі

сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин [5].

Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35 відсотків, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції. Монопольним (домінуючим) також може бути визнане становище суб'єкта господарювання, якщо його частка на ринку товару становить 35 або менше відсотків, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, які належать конкурентам [5].

Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку, зокрема, визнається:

- 1) встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку;
- 2) застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин;
- 3) обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору;

- 4) обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям;
- 5) часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання;
- 6) суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин;
- 7) створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання [4].

Зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з законом.

Згідно з статтею 50 закону «Про захист економічної конкуренції», порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції є:

- 1) антиконкурентні узгоджені дії;
- 2) зловживання монопольним (домінуючим) становищем;
- 3) антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю;
- 4) невиконання рішення, попереднього рішення органів Анти монопольного комітету України або їх виконання не в повному обсязі;
- 5) здійснення учасниками узгоджених дій - суб'єктами господарювання дій, заборонених згідно з частиною п'ятою статті 10 даного Закону;
- 6) делегування повноважень органів влади чи органів місцевого самоврядування у випадках, заборонених згідно із статтею 16 цього Закону;
- 7) вчинення дій, заборонених згідно із статтею 17 вищезазначеного Закону;
- 8) обмежувальна та дискримінаційна діяльність, заборонена згідно із частиною другою статті 18, статтями 19 і 20 цього Закону;
- 9) порушення положень погоджених з органами Антимонопольного комітету України установчих документів суб'єкта господарювання,

створеного в результаті концентрації, якщо це призводить до обмеження конкуренції;

10) подання недостовірної, неповної інформації Анти монопольному комітету України, його територіальному відділенню;

11) створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення у проведенні перевірок, огляду, вилученні чи накладенні арешту на майно, документи, предмети чи інші носії інформації;

12) надання рекомендацій суб'єктами господарювання, об'єднаннями, органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, що схиляють до вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції чи сприяють вчиненню таких порушень тощо [5].

Отже, антимонопольне законодавство України складається з Конституції України, Господарського кодексу, законів України "Про Антимонопольний комітет України", "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про захист економічної конкуренції", «Про природні монополії», а також з міжнародних договорів та інших підзаконних актів. Антимонопольне законодавство встановлює, які діяння є порушеннями правил конкуренції при здійсненні господарської діяльності, покарання за них, повноваження антимонопольних органів тощо.

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ В АНТИМОНОПОЛЬНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

3.1. Правовий статус АМК.

АМК України є функціональним органом виконавчої влади. Відповідно до ст. 1 Закону України "Про Антимонопольний комітет України" метою діяльності АМК України є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності [3]. Наділення даного органу зазначеною функцією відповідає принципу державного регулювання економіки, а саме: держава вдається до регулювання лише у випадках, коли ринковий механізм не спроможний розв'язати проблеми розвитку.

Антимонопольний комітет є спеціальним відомством, на яке покладається здійснення державної політики в сфері економічної конкуренції, він виконує складні функції, в тому числі регулятивну, яка полягає у прийнятті на підставі названих законів і у межах наданих повноважень відомчих нормативно-правових актів з певних питань у сфері конкуренції; контрольну, спрямовану на забезпечення та здійснення контролю за станом товарних ринків і дотриманням її учасниками встановлених державою в цій сфері правил; розслідувально-юрисдикційну, що проявляється через процедуру виявлення порушень, встановлення їх складу, особи порушника та застосування до нього тих форм господарсько-правової відповідальності, що віднесені до компетенції антимонопольних органів [11, с. 210].

Для того щоб розглянути питання щодо діяльності АМК України, його місця у системі органів захисту економічної конкуренції необхідно з'ясувати правові основи здійснення його повноважень. АМК України є органом державної виконавчої влади та повинен забезпечувати реалізацію принципу законності у конкурентних відносинах. Тобто він, як й інші суб'єкти

публічно-владних повноважень, повинен діяти згідно з положеннями ч. 2 ст. 19 Конституції України, тобто на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законами України [1, с. 8].

Діяльність АМК України з метою забезпечення державного захисту конкуренції у сфері підприємницької діяльності та у сфері державних закупівель, втілення норм Конституції України здійснюється виключно в правовій формі. Це відповідає правовій доктрині щодо основ діяльності державних органів - "повинні діяти так, як прямо передбачена законом".

Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні антимонопольно-конкурентної політики та визначаються законодавством і полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та звільнення Голови АМК України, його заступників, державних уповноважених, голів територіальних відділень Комітету, у спеціальних процесуальних засадах діяльності АМК України, наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників АМК України на рівні з працівниками правоохоронних органів, в умовах оплати праці [10, с. 225].

Функціями АМК України є основні напрями його діяльності, що характеризуються однорідністю та цільовою направленістю. АМК України реалізує свої повноваження у двох основних напрямках: внутрішньому та зовнішньому. Внутрішній (або внутрішньо-організаційний) напрям: організація, координація, планування, забезпечення, облік та контроль. Зовнішня діяльність Антимонопольного комітету при порівнянні із внутрішньою є вагомішою, для її забезпечення реалізується більший обсяг повноважень і є основною. Зовнішні функції: нормотворча, управлінська, контрольна, правоохоронна, інформаційна.

На думку О. О. Бакалінської функції АМК залежно від мети та функцій діяльності поділяється на: 1) організаційно-розбудовчі повноваження; 2) контрольно-запобіжні повноваження; 3) репресивні повноваження [7, с. 150].

На нашу думку, АМК як орган державної влади зі спеціальним статусом і суб'єкт адміністративно-господарської відповідальності поєднує в собі дві основні функції: контролюючу та каральну.

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації антимонопольно-конкурентної політики в частині:

1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель;

6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [3].

Основними принципами діяльності Антимонопольного комітету є принцип законності, гласності та захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів.

Правову основу діяльності АМК складають відповідні норми Конституції України, Законів України “Про Антимонопольний комітет України”, “Про захист економічної конкуренції”, “Про захист від недобросовісної конкуренції” та інших, а також ряду підзаконних актів. Особливості реалізації норм цих актів отримали конкретизацію

Антимонопольним комітетом України у своїх нормативно-правових актах: наказах, розпорядженнях, інструкціях тощо.

Антимонопольний комітет України підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України.

Таким чином, Антимонопольний комітет у системі органів державного антимонопольного регулювання в Україні займає провідне місце і являється органом спеціальної компетенції. Антимонопольний комітет України є державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель.

3.2. Структура та компетенція АМК України.

Антимонопольний комітет України утворюється у складі Голови та восьми державних уповноважених і діє як колегіальний орган [3].

Комітет утворює територіальні відділення: 24 – територіальні відділення областей; 2 – міські територіальні відділення (м. Київ та м. Севастополь); територіальні відділення Автономної Республіки Крим.

Антимонопольний комітет України з його територіальними відділеннями становлять основу системи органів АМК України.

Голова Антимонопольного комітету України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за згодою Верховної Ради України. Строк його повноважень визначено 7 років і призначення на цю посаду не може бути більше ніж на два строки підряд [3].

Державні уповноважені Комітету призначаються на посаду та звільняються з посад Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України, яке вноситься на підставі пропозицій Голови АМК України. Строк повноважень державних уповноважених Комітету становить сім років.

Голова АМК України має першого заступника та заступника Голови АМК України, які призначаються з числа державних уповноважених. У разі

необхідності для забезпечення здійснення АМК України окремих завдань за рішенням Президента України в Антимонопольному комітеті України додатково вводиться посада заступника Голови. До структури органів АМК України відносяться, крім органів Комітету, центральний апарат працівників АМК України та апарати працівників територіальних відділень [3].

Компетенція Антимонопольного комітету України – це сукупність юридично встановлених повноважень (прав і обов'язків), що визначають його місце в системі органів влади та коло суспільних відносин, у яких Антимонопольний комітет України юридично компетентний.

Компетенція АМК поширюється на такі 3 сфери: здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції; контролю за узгодженими діями, концентрацією; формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України та застосування законодавства про захист економічної конкуренції [10, с. 128].

У сфері формування та реалізації антимонопольно-конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення діяльності АМК України та застосування законодавства про захист економічної конкуренції АМК України має такі повноваження:

- вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для дослідження ринків, а також інформацію про реалізацію конкурентної політики;

- узагальнювати та аналізувати інформацію про реалізацію актів законодавства про захист економічної конкуренції щодо пріоритетів і напрямів конкурентної політики;

- брати участь у розробленні та вносити в установленому порядку Президенту України та Кабінету Міністрів України пропозиції щодо законів

та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання розвитку конкуренції, конкурентної політики та демонополізації економіки, погоджувати проекти нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, що можуть вплинути на конкуренцію;

– надавати обов'язкові для розгляду рекомендації та вносити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, суб'єктів господарювання, об'єднань пропозиції щодо здійснення заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвиток підприємництва і конкуренції, запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, а також щодо припинення дій або бездіяльності, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію;

– взаємодіяти з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, підприємствами, установами та організаціями з питань розвитку, підтримки, захисту економічної конкуренції та демонополізації економіки;

– узагальнювати практику застосування законодавства про захист економічної конкуренції, вносити до відповідних органів державної влади пропозиції щодо його удосконалення;

– розробляти та організовувати здійснення заходів, спрямованих на запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції;

– брати участь у розробленні та внесенні Президенту України та Кабінету Міністрів України пропозицій щодо проектів нормативно-правових актів з питань конкурентної політики, розвитку і захисту конкуренції та демонополізації економіки;

– розробляти та затверджувати разом з іншими заінтересованими органами державної влади міжвідомчі нормативно-правові акти з питань розвитку і захисту економічної конкуренції та демонополізації економіки;

- приймати власні нормативно-правові акти у формі розпоряджень з питань, що належать до його компетенції, зокрема щодо контролю за узгодженими діями, концентрацією, підвідомчості та розгляду заяв і справ про узгоджені дії, концентрацію, порушення законодавства про захист економічної конкуренції, організації діяльності органів АМК України;

- здійснювати офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів;

- надавати рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

- вносити пропозиції Президенту України, Кабінету Міністрів України, Національному банку України, приписи органам влади, органам місцевого самоврядування щодо зміни прийнятих ними нормативно-правових актів, які не відповідають законодавству про захист економічної конкуренції або внаслідок неоднозначного розуміння яких створюються перешкоди для розвитку конкуренції;

- утворювати адміністративні колегії АМК України;

- утворювати територіальні відділення та дорадчі органи АМК України;

- брати участь у розробленні та реалізації міжнародних проектів і програм, а також здійснювати співробітництво з міжнародними організаціями, державними органами і неурядовими організаціями інших держав з питань, що належать до компетенції АМК України;

- видавати офіційні видання (збірники) актів законодавства про захист економічної конкуренції, вести електронну сторінку в мережі Інтернет [3].

У сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції АМКУ розглядає заяви і справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції; приймає розпорядження і рішення по справах і заявах; розглядає справи про адміністративні правопорушення, приймає постанови і перевіряє їх законність; перевіряє суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування,

органи адміністративно-господарського управління і контролю за дотриманням ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції і при проведенні розслідувань по справах і заявах; вимагає від суб'єктів господарювання, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю, їх посадовців і працівників інформацію, зокрема з обмеженим доступом [3].

У сфері здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією АМКУ має право розглядати заяви і справи про дачу дозволу, дачу висновків, попередніх висновків щодо узгоджених дій, концентрації, проводити дослідження за цими заявами і справами; ухвалювати рішення і розпорядження; вирішувати або забороняти узгоджені дії, концентрацію; вимагати інформацію, зокрема з обмеженим доступом, а також здійснювати повноваження, зазначені вище.

У компетенцію Комітету входить створювати адміністративні колегії, територіальні відділення і дорадчі органи; брати участь в підготовці і реалізації міжнародних проектів і програм, а також здійснювати співробітництво з міжнародними організаціями, державними органами і неурядовими організаціями інших держав з питань, що входять в компетенцію АМКУ.

Низка повноважень Комітету є його винятковою прерогативою, здійснення їх іншими органами державної влади відповідно до ст. 7 Закону про Антимонопольний комітет України не допускається. Зокрема, до них відноситься розгляд заяв і справ про порушення конкурентного законодавства, прийняття відповідних розпоряджень і рішень, надання висновків про кваліфікацію дій на відповідність законодавству про захист економічної конкуренції; розгляд справ про адміністративні правопорушення; перевірки суб'єктів господарювання і органів влади; проведення дослідження ринку і визначення його меж; прийняття власних нормативно-правових актів і здійснення їх офіційного тлумачення; надання рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

Крім того, ст. 13 Закону про Антимонопольний комітет України визначена виняткова компетенція Комітету як найвищого колегіального органу.

АМК України співпрацює з органами державної влади всіх трьох гілок (законодавчої, виконавчої та судової), відповідними структурами на різних рівнях економіки. Необхідність такої взаємодії зумовлена комплексним системним характером управління національною економікою.

Справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції у межах компетенції розглядаються органами Комітету: Комітетом; постійно діючою адміністративною колегією Комітету; тимчасовою адміністративною колегією Комітету; державним уповноваженим Комітету; адміністративною колегією територіального відділення Комітету.

Органи Антимонопольного комітету України розпочинають розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції за заявами суб'єктів господарювання, громадян, об'єднань, установ, організацій про порушення їх прав внаслідок дій чи бездіяльності, визначених законом як порушення законодавства про захист економічної конкуренції; поданнями органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю про порушення законодавства про захист економічної конкуренції; власною ініціативою органів Антимонопольного комітету України [3].

Отже, АМК України складається із Голови та 8 державних уповноважених. АМК діє як колегіальний орган. Сферами регулювання АМК України є монопольне (домінуюче) становище; колективна монополія; зловживання монопольним (домінуючим) становищем; узгоджені дії та концентрації суб'єктів господарювання; дії органів державної влади та недобросовісна конкуренція. Компетенцією Антимонопольного комітету є реалізація повноважень, відповідно до чинного законодавства.

ВИСНОВКИ

Підводячи результати, можна сказати, що на сьогодні роль держави в регулюванні господарських відносин є великою. Незважаючи на те, що ринкова економіка повинна саморегулюватись, більшість провідних країн світу усвідомили, що державі необхідно здійснювати антимонопольне регулювання діяльності суб'єктів господарювання для запобігання порушення прав та інтересів один одних. Для забезпечення збалансованого врахування цих інтересів у сфері економічної конкуренції відповідає державне її регулювання.

Антимонопольне регулювання – це процес обмеження монопольної діяльності, що передбачає безпосереднє державне регулювання на конкретних монополізованих ринках або діяльність конкретних монопольних утворень шляхом централізованого встановлення кількісних і якісних показників.

Державне регулювання конкуренції та монополізму здійснюється з метою: задоволення потреб населення як кінцевих споживачів, що досягається шляхом захисту прав споживачів як економічно слабшої сторони у відносинах з товаровиробниками; забезпечення свободи конкуренції, що сприяє розвитку суперництва між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та продажу товарів і відповідно забезпечує розширення їх асортименту, покращення якості тощо; сприяння підприємству, що забезпечує появу на ринку нових суб'єктів господарювання, нових товарів та покращення умов їх реалізації (з врахуванням інтересів споживачів); захисту національного товаровиробника, що відповідає інтересам національної економіки та сприяє економічній самостійності України.

Антимонопольне регулювання має свою сформовану систему методів, заходів та форм здійснення. Основними методами є економічний та адміністративний.

Основним засобом є створення антимонопольного законодавства, яке б регулювало діяльність вже існуючих монополій, а також прийняття законів, які б не допускали антиконкурентних дій, а також передбачали відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Антимонопольне законодавство України складається з Конституції України, Господарського кодексу, законів України "Про Антимонопольний комітет України", "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про захист економічної конкуренції", «Про природні монополії», а також з міжнародних договорів та інших підзаконних актів. Антимонопольне законодавство встановлює, які діяння є порушеннями правил конкуренції при здійсненні господарської діяльності, покарання за них, повноваження антимонопольних органів тощо.

В роботі було розглянуто діяльність Антимонопольного комітету України як органу, який забезпечує державний захист конкуренції. Основними функціями цього державного органу є: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції; контроль за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін на товари, що виробляються суб'єктами природних монополій; сприяння розвитку добросовісної конкуренції; здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель. АМК України діє в межах своєї компетенції, визначеної в Законі України « Про антимонопольний комітет України ».

Отже, антимонопольне регулювання – це важливий напрямок діяльності кожної держави, оскільки поза розвитком та без підтримки конкуренції механізми дії ринку не можуть повноцінно функціонувати. На сьогодні розвиток економіки досить складно уявити без існування конкуренції, що забезпечує формування здорового ринкового середовища. Запровадження і захист конкурентних відносин є одним з пріоритетних завдань держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – 141с.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – 144 с.
3. Закон України « Про Антимонопольний комітет України » // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 50. – с.472.
4. Закон України « Про захист від недобросовісної конкуренції » // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 36. – с. 164.
5. Закон України « Про захист економічної конкуренції » // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – №12. – с. 64.
6. Антимонопольно-конкурентна політика: теорія і практика: зб. наук. праць. – К. : Фенікс. – 2015. – Вип. 1. – 264 с.
7. Бакалінська О. О. Конкурентне право : навч. посіб. / О. О. Бакалінська. – Київ: КНТЕУ. – 2009. – 379 с.
8. Верещагіна О. С. Господарсько-правове забезпечення антимонопольно-конкурентної політики в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / О. С. Верещагіна ; кер. роботи Р. П. Бойчук ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків. – 2014. – 20 с.
9. Законодавство України у сфері економічної конкуренції: юрид. зб. – 4-е вид., допов. та розшир. – К.: Гранмна. – 2012. – С. 259-282.
10. Кантур К. С. Роль Антимонопольного комітету України в розвитку конкуренції / К. С. Кантур // Теорія та практика державного управління. – № 2 (45). – 2014. – С. 123-131.
11. Пономарьов О. В. Правові основи діяльності Антимонопольного комітету України / О. В. Пономарьов // Форум права. – 2007. – № 3. – С. 207-211.
12. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки / Л. А. Швайка. – К.: Знання. – 2009. – 462 с.

13. Зеленькін І. Г. Антимонопольне регулювання як особлива форма державного регулювання господарської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Іван Грогорович Зеленькін. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.tnu.in.ua/study/refs/d19/file88046.html>.

14. Державне антимонопольне регулювання: підручник / Лагутін В.Д., Боровик Ю.І., Вертелева О.В., Герасименко А.Г. та ін. [електронний ресурс].

–

2015. – Режим доступу:

http://pidruchniki.com/91831/pravo/derzhavne_antimonopolne_regulyuvannya.

15. Марков Б. М. Антимонопольне регулювання: зарубіжний досвід та межі його адаптації до реалій України [електронний ресурс] / Б. М. Марков // Ефективна економіка. – № 3. – 2014. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2834>.

16. Циганок О. О. Методи державного регулювання конкурентного середовища на ринку та запровадження заходів спрямованих на захист та розвиток конкуренції [електронний ресурс] / О. О. Циганюк. – 2010. – Режим доступу: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Visnyk-Ddau/Visnyk-Ddau2010-1/Ddau2010-1/Ddau2010-1-Csiganok.pdf>.

17. Юдіцький О. Л. Правові засади економічної конкуренції як об'єкта державного регулювання [електронний ресурс] / О. Л. Юдіцький. – 2014. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10yolodr.pdf>.

18. Яблонська А. С. Обмеження монополізму та захист економічної конкуренції за законодавством України [електронний ресурс] / А. С. Яблонська. – 2018. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/3815>.